Žaliūkių vėjo malūno atgimimas prasideda

Raimundas BALZA

Netrukus turėtų prasidėti Žaliūkių vėjo malūno – vieno iš nedaugelio Šiaulių istorijos liudininkų – restauravimo darbai. Įgyvendinus projektą, šis statinys su šalia atkurtu malūnininko namu taps muziejaus etnografijos centru – čia bus restauruotas vėjo malūnas su autentiškais vidaus įrenginiais, vyks edukaciniai užsiėmimai, organizuojamos etnokultūros šventės.

Projektas, kurio bendra vertė sudaro per 2 milijonus 222 tūkstančius litų, finansuojamas Norvegijos finansinio mechanizmo (1 889 tūkst. Lt) ir valstybės biudžeto lėšomis (292 tūkst. Lt) iš specialiosios EEE (Europos ekonominės erdvės) bei Norvegijos finansinių priemonių programos. Dvejus metus truksiantis projektas vyks dviem etapais: pirmiausia bus restauruojamas 3 aukštų vėjo malūnas, atkuriami sunykę jo elementai, atnaujinama išlikusi technologinė įranga. Antruoju etapu iškils malūnininko namas, bus nutiesti lauko inžineriniai tinklai.

SAVITAS ŠIAULIŲ SIMBOLIS

Didžioji dalis Šiaulių per Pirmąjį ir Antrąjį pasaulinius karus buvo beveik visiškai sunaikinta. Prieš 130 metų pastatytas Žaliūkių vėjo malūnas šiandien – vienas iš nedaugelio Šiaulių istorijos liudininkų. Šis XIX a. pabaigos statinys Šiauliuose yra vienintelis išlikęs ir saugomas medinės architektūros technikos paveldo objektas, pirmasis Lietuvoje grūdų apdirbimo istorijos muziejus ir svarbus pietinio miesto rajono kraštovaizdžio akcentas.

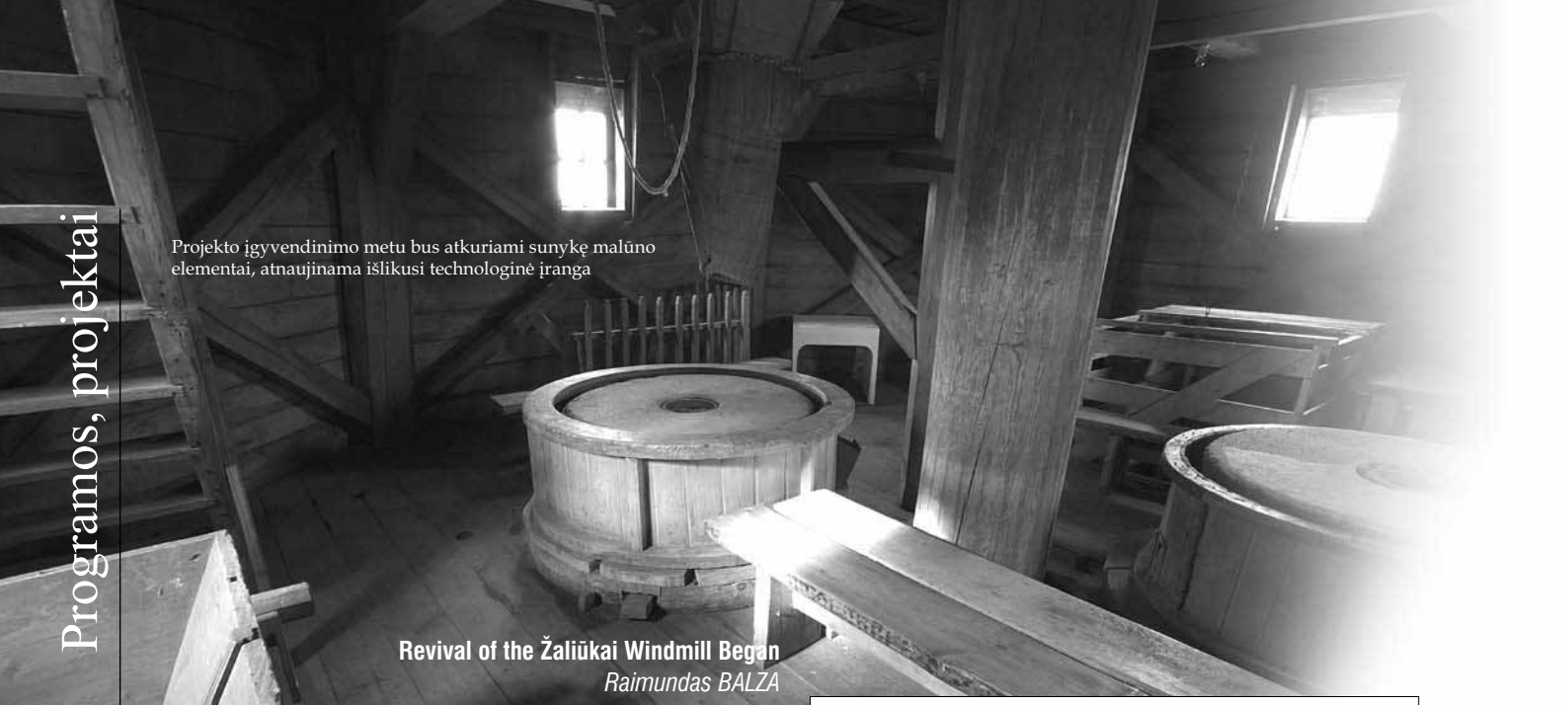

Projekto įgyvendinimo metu bus atkuriami sunykę malūno elementai, atnaujinama išlikusi technologinė įranga

Revival of the Žaliūkai Windmill Began

Raimundas BALZA

The publication presents the project "Restoration and Adaptation of the Wooden Žaliūkai Windmill to Community Needs" elaborated in 2006 by the Šiauliai "Aušra" museum. The Project was submitted for a receipt of support from the European Economic Area and the Norwegian Financial Mechanisms. The funds allocated for project implementation in 2008 amounted to more than 2 million 222 thousand litas. The main objective of preservation and adaptation of the above cultural heritage object to community needs is preservation and revelation of the value of the wooden cultural heritage, formation of the historic and the inherited environmental sense of society, communication of the tradition of conventional crafts and construction technologies, fulfilment of socio-cultural needs of society and promotion of the cognitive cultural tourism as one of the key factors for preservation of cultural heritage.

Upon implementation of the above project, the Žaliūkai Windmill which was constructed in 1875-1880, as well as its authentic interior design and the adjacent reconstructed miller's house, would become a very special cultural object not only in Šiauliai, but also in the entire North Lithuania. The centre of ethnography of the museum envisages various educative sessions and live history festivals under the title "The Ancient Craft Days" (in the surroundings of the windmill) which used to be organised in the period of 2000-2007.

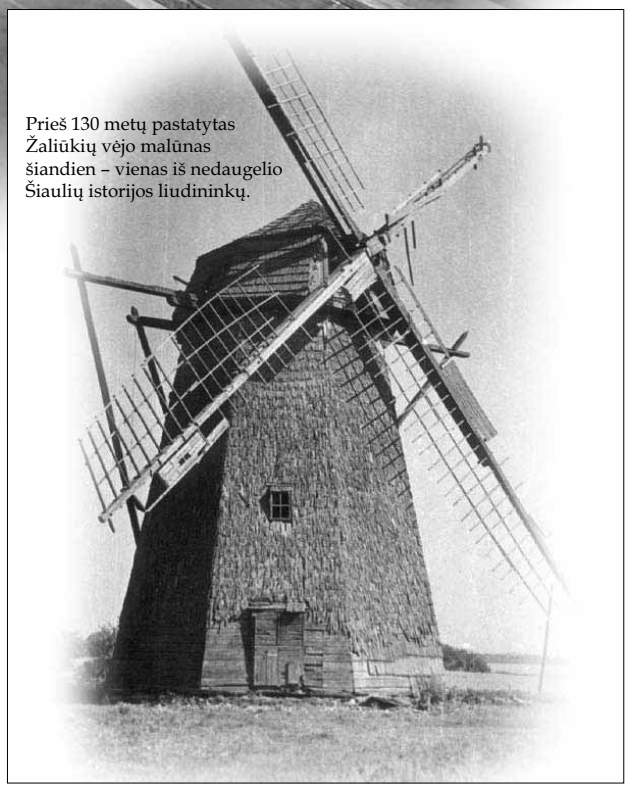

Prieš 130 metų pastatytas Žaliūkių vėjo malūnas šiandien – vienas iš nedaugelio Šiaulių istorijos liudininkų.

▸ Šiaulių „Aušros" muziejaus kasmet organizuojama tradicinė etnokultūros šventė – Senųjų amatų dienos prie Žaliūkių vėjo malūno – yra vienas populiariausių ir gausiausiai lankomų miesto renginių. Tuo pačiu tai – išskirtinis masinis kultūros renginys Šiaulių miesto pietinėje dalyje. Kasmet gausėjantis senųjų amatų šventės lankytojų skaičius rodo didėjantį etnokultūros paveldą propaguojančių renginių ir užsiėmimų poreikį. Šis malūnas yra tapęs savitu Šiaulių miesto simboliu. Įgyvendinus projektą, Žaliūkių malūnas taps itin svarbiu kultūros objektu ne tik Šiauliuose, bet ir visoje Šiaurės Lietuvoje. Šio kultūros paveldo objekto išsaugojimo ir pritaikymo visuomenės reikmėms tikslas – medinio kultūros paveldo vertės išsaugojimas ir atskleidimas, istorinės ir paveldosauginės visuomenės sąmonės formavimas, tradicinių amatų ir statybos technologijų tradicijos perdavimas, visuomenės sociokultūrinių poreikių tenkinimas, pažintinio kultūrinio turizmo, kaip vieno iš svarbių kultūros paveldo išsaugojimo veiksnių, skatinimas.

Nuo 2000 m. Žaliūkių malūne ir aplink jį muziejaus kolektyvas kasmet rengdavo senųjų amatų dienas

TIPIŠKAS MALŪNŲ ARCHITEKTŪROS PAVYZDYS

Lietuvos vokiečių Danielių giminei priklausęs Žaliūkių vėjo malūnas buvo pastatytas apie 1875–1880 m. tuometiniame Žaliūkių kaime netoli Šiaulių. Šalia malūno buvo pastatyta malūnininko sodyba – dviejų galų gyvenamasis namas, svirnas ir klojimas. Čia gyvendavo samdomas malūnininkas. Malūnas buvo gerai įrengtas. Pirmojo pasaulinio karo metais jis tiekė miltus caro kariuomenės garnizono kepyklai Šiauliuose. Į malūną suvažiuodavo ūkininkai ir miestelėnai iš aplinkinių vietovių. Medinis aštuonkampis trijų aukštų su kepure Žaliūkių vėjo malūnas yra tipiškas medinės XIX–XX amžių malūnų architektūros pavyzdys. Miestui priartėjus prie malūno, jo aplinka vis tik išsiskiria iš urbanistinio peizažo. Malūno gyvavimo šimtmetis atspindi to laikotarpio apylinkių ūkio istoriją. 1997 metais statinys su jame esančia technologine įranga įrašytas į Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registrą.

▸ Lietuvoje, medžio kultūros tradicijų krašte, daugiausia buvo statomi mediniai malūnai, dėl to šiandien akcentuojama šių statinių vertė autentiškų statybos medžiagų, konstrukcijų ir technologijų pažinimui ir išsaugojimui. Pažymėtina malūnų technologinė vertė – jų konstrukcijos ir įranga yra vertingas vietos meistrų inžinerinės minties palikimas ir ano meto tautų bendradarbiavimo technologijų mainais pavyzdys.

BUVO AVARINĖS BŪKLĖS

Po nacionalizavimo pradėjęs merdėti, o 1957 metais ir nustojęs malti, apie dešimtmetį Žaliūkių malūnas stovėjo apleistas. 1967 metais objektas perduotas Šiaulių „Aušros“ muziejui. Tada prasidėjo naujas Žaliūkių malūno gyvavimo etapas – objektas buvo suremontuotas, o 1970 metais čia atidaryta malimo ekspozicija nuo geležies amžiaus iki dabartinių laikų. Ji buvo lankoma tik vasarą. Malūno pastato būkle visą laiką rūpinosi Šiaulių „Aušros“ muziejus: keitė sienų ir kepurės lenteles, stiklino piktadarių vis išdaužomus langus. Nuo 2000 m. Žaliūkių malūne ir aplink jį muziejaus kolektyvas kasmet rengdavo senųjų amatų dienas.

▸ Pastaraisiais metais Žaliūkių vėjo malūnas buvo avarinės, o atskiri pastato elementai – kritinės būklės. Pastatui ir viduje išlikusiai autentiškai įrangai atnaujinti bei sutvirtinti reikėjo daug lėšų. Jų laukta ne vienerius metus. Reali galimybė išsaugoti Žaliūkių malūną atsirado, kai 2006 m. „Aušros“ muziejus paruošė projektą „Žaliūkių medinio vėjo malūno restauravimas ir pritaikymas visuomenės reikmėms“, kurį pateikė siekdamas Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų paramos. 2008 m. projektui skirtas finansavimas.

TAPS MUZIEJAUS ETNOGRAFIJOS CENTRU

Malūno restauravimo darbai turėtų prasidėti jau šių metų pabaigoje, atlikus viešųjų pirkimų procedūras. Darbai labai priklausys nuo oro sąlygų. Malūnininko namo statyba numatyta 2009 m. rudenį. Greta malūno atsirasiantis statinys savo išore primins XIX amžių. Istoriniuose šaltiniuose išlikę liudijimai leis atkurti autentišką statinį. Statinių remonto, restauravimo ir atstatymo darbai bus vykdomi laikantis tradicinių statybos technologijų, naudojant tradicinius medienos apdirbimo būdus. Darbus vykdysiančius žmones konsultuos tradicinių statybos technologijų konsultantas.

▸ Pritaikant Žaliūkių vėjo malūną visuomenės poreikiams, numatyta įsigyti lauko sceną bei įgarsinimo įrangą muziejaus rengiamoms šventėms: Amatų dienoms, Užgavėnėms, Žolinei ir kitiems renginiams. Visuomenė šiuolaikiniame muziejuje ieško ne tik pažinimo ir žinių, bet ir įsijautimo į praeitį patirčių, nori paliesti ir išbandyti kasdienybės paveldo patirtį. Malūnininko name įkurto etnografijos centro edukacinė veikla – amatų mokymas ir demonstravimas – remsis liaudies tradicijomis ir objekto specifiškumu. Edukaciniai užsiėmimai bus orientuoti į jaunimą, neaplenkiant ir socialinės rizikos žmonių grupių – vaikų globos namų auklėtinių, neįgaliųjų. Įgyvendinus projektą malūnininko name bus įkurta bendra lankytojų priėmimo erdvė su naujais baldais ir modernia informacinio centro kompiuterine įranga, suvenyrų ir muziejinių leidinių krautuvėlė, šiuolaikiški sanitariniai mazgai. Atlikus visus remonto ir rekonstrukcijos darbus malūną apšvies speciali apšvietimo sistema – jis tarsi švyturys iš tolo matysis pietiniame miesto rajone ir taps savitu XIX ir XXI amžiaus Šiaulius jungiančiu ryšiu. Projekto darbų pabaiga numatyta 2010 metų rugpjūčio mėnesį. ■

V. Valužio ir ŠAM archyvo nuotraukos